

**Секція 4. Етніка в сучасному образотворчому мистецтві України:
концепції, напрями**

Фантазійні мотиви у гутному склі Франца Черняка

Берлач О.П.

кандидат архітектури, доцент кафедри образотворчого мистецтва,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

У зв'язку з інтеграцією мистецького життя нашої держави у світову спільноту потреба вивчення і вдосконалення провідних технологій в галузі ужиткового мистецтва, художніх промислів набула особливої гостроти. У загальних працях декоративно-ужиткового мистецтва технологіям скляних виробів, а тим більше прийомам і методам декорування не приділено достатньо уваги. Сучасні мистецькі процеси стимулюють вивчення гутних промислів та діяльність народних майстрів і професіоналів, що сприяє росту актуалізації та популяризації склоробства в цілому. В кінці ХХ ст. поч. ХХІ ст. в Україні спостерігається активний розвиток гутництва. Великої уваги заслуговують окремі школи: київська та львівська. Діапазон їх діяльності у застосуванні провідних новітніх технологій надто широкий і досі науковцями не достатньо вивчений.

Стрімкий розвиток технологій виготовлення сучасного художнього скла окреслено рамками 90 р. ХХ ст. – початок ХХІ ст.. Виразними рисами новизни й характерної своєрідності позначені численні скляні та кришталеві вироби львівських авторів. Відродження традицій оздоблення художнього скла, в наш час пов'язане з діяльністю П. Семененка, братів М. та І. Осецьких, М. Павловського та Ф. Черняка [1].

Франц Черняк є помітним представником мистецької еліти України. Твори майстра гутного скла широко відомі як в Україні, так і за її межами. Вони

характеризуються пластичною довершеністю, лаконізмом, виразною художньою мовою, наповнені філософським змістом. В них прослідковується чітка життєва позиція автора, оскільки зміст робіт Франца Черняка і їх композиційне рішення потребують мислення глядача, тобто співтворчості.

Відомого майстра цікавить філософське споглядання форм, сенс буття, зв'язок з навколишнім світом, духовне наповнення образів. Звідси, фантазійність, міфологічність, сюрреалістичність та алегоричність творів Франца Черняка.

Франц Черняк народився 10 липня 1938 р. у селі Лютина Прешівського округу у Словаччині. У 1947 році разом з родиною переїхав в Україну. Село Боратин Луцького району що на Волині стало його малою батьківщиною. Тут він навчався у школі, вивчав і пізнавав красу рідного краю і з допомогою фарби і пензля спробував відтворити власні почуття та враження на полотні.

«Скло – моє життя. Без нього не уявляю свого існування. Хоч би де я був, думка постійно пульсує. Око часом вихоплює з навколишнього світу, здається, незначні деталі, проте вони збуджують фантазію, дають поштовх до пошуків», - говорить Франц Черняк [4, с. 4].

Творчий шлях розпочався після закінчення Львівського училища прикладного мистецтва ім. Труша та Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. Учень Р. Сельського і Д. Крвавича. Професор кафедри художнього скла Львівської національної академії мистецтв. Народний художник України.

Фантазії у гутному склі Франца Черняка мають різні витoki. Це й безпосередні враження від природи, про що свідчать і назви: «Колоски», «Горох», «Осінні пеньки», «Море», «Пінгвіни», і уявні образи інших космічних світів («Марсіани», «Марсіанки», «Космічні об'єкти»), і образи оточуючих людей («Складуви») або міфічних героїв («Ікар»).

Ікар – міфічний герой, який прагнув подолати свою заземленість, поривався до світла найвищої духовності. Адже політ – символ думки й уяви,

він пов'язаний із простором і світлом, з відчуттям руху. Можливо, цим і привабив цей образ митця.

Щодо простору, то для Черняка існують дві його іпостасі: реальний, в якому живуть його камерні та монументальні твори, і створений ним, де відбувається певне дійство, де існує інший, фантазійний світ, нерідко навіяний снами. Те, що існувало в глибинах душі, проявлялося сюрреалістичними образами (металеві фігурки складувів потрапили у видуті ними скляні кулі), фантастичними космічними пришельцями («Марсіани», «Космічні маски») [2, с. 41].

Художник неодноразово звертається до форми кола, кулі, і не випадково, що вона його приваблює: адже це символ безкінечності, символ Всесвіту. У композиції «Орбіта» асоціативно-символічно передано творення планети, можливо галактики:, в центрі – кулька, в якій пухирці повітря – ніби завихрення космічного пилу, а оточують її – кола-орбіти.

Переважна більшість художників, які втілюють свої задуми у склі, користується допомогою майстрів-склодувів як виконавців. Черняк не потребує такої підтримки, виконує свої роботи власноруч. Він не підвладний моді, не приборочник імітації скла під інші матеріали. Йому цікаво поєднувати, здавалося б, непоєднувані матеріали – скло і метал («Звірі», «Тунгуський метеорит»), скло і камінь («Космічні об'єкти»), опрацьовувати контрасти прозорого й кольорового скла («Марсіанки»), віднаходити саме в прозорому склі дедалі нові виражальні можливості [2, с. 42].

Десятки років творчої напруги... Десятки років творчого горіння біля скловарної печі. І не тому, що Ф. Черняк нікому не довіряє, що досягнув на високому професіональному рівні секрети майстерності склодува і досяг віртуозності в роботі, а тому, що одержує насолоду від самого процесу творення, відчуваючи цей примхливий і чарівний матеріал як живу істоту, завжди очікуючи від нього раптової приємної несподіванки, завжди прагнучи вловити неповторну мить.

Щоденні контакти зі склом обумовлювали переходи до вищих реєстрів осягнення законів природи скла як матеріалу високих художніх можливостей.

Ф.Черняк любить й поважає традицію, водночас він усвідомлює, що консерватизм у «фольк-арті» – його конституюючий риса, але не стандартність. Тому, доводить своїми роботами, що творчість гутників була позбавлена умисної архаїзації. Митець не «використовує» традицію – він її розвиває, він переконаний, що перебільшення так званого «традиційного» – це не тільки повторення, але й вияв абсолютної невпевненості автора в собі. Митець вважає, що апологія традиції – одна з характерних рис провінційності [3, с. 297].

Таким чином, твори Франца Черняка характеризуються особливим відчуттям кольору, в чому виявляється як безпосередній вплив новаторських тенденцій, так і замилювання традиційним спадком українського гутного скла. Їм притаманний виразний, тектонічно підпорядкований контрастний колорит, багатство та специфічна пластика форми.

Література.

1. Корнієнко Н. Українське гутне скло. URL: <https://uartlib.org/ukrayinske-gutne-sklo> (дата звернення 12 квітня 2024).
2. Берlach О. П. Франц Черняк і львівська школа декорування художнього скла. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Мистецтво у нелінійному просторі" 19-20 жовтня 2023 року. Тернопіль. 2023. С.40-42. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23334> (дата звернення 21 квітня 2024).
3. Чиж М. Творча особистість Франца Черняка в контексті розвитку львівської школи художнього скла. Львів : ЛНАМ, 2008. Вип. 19. С. 295—303.
4. Черняк Ф. Львівське гутне скло другої половини ХХ століття: Нарис історії. Львів: ЛНАМ, 2006.-164 с.